

BERGGRUNDENS BETYDELSE FÖR DEN JÄMTLÄNDSKA FLORAN.

av

Roland Moberg

kompletterad av Nils Nilsson

| Om man tänker sig /Avsnitt saknas/
För att få en liten inblick hur geologin påverkar floran skall jag mycket kort behandla dessa tre områden helt översiktligt.

Urbergsområdet

Präglas av barrskog med gran och tall i ungefär lika proportioner. Undervegetationen är trivial med fårsvingel (*Festuca ovina*), rödven (*Agrostis capillaris*), kruståtel (*Deschampsia flexuosa*), vårfryle (*Luzula pilosa*), kovall och gullris (*Solidago virgaurea*). På något bättre mark kommer dessutom ekorrbär (*Maianthemum bifolium*), blodrot (*Potentilla erecta*), harsyra (*Oxalis acetosella*), och pyrolaarter.

Till vissa områden förde isen med sig kalkhaltig morän och där blir floran mycket rikare med bl a stormhatt (*Aconitum septentrionale*), torta (*Lactuca alpina*), kransrams (*Polygonatum verticillatum*), trolldruva (*Actaea spicata*), skogsvicker (*Vicia sylvatica*), vårärt (*Lathyrus vernus*), blåsippa (*Hepatica nobilis*), skogstry (*Lonicera xylosteum*), olvon (*Viburnum opulus*) och flera orkidéer. Den typen av flora kan man finna längs Indalsälven i Stugun, Ragunda och Fors samt i Revsund och kring Hammerdalssjön.

Fel! Okänt växelargument.

Men så snabbt skall vi inte lämna urbergsområdet. I de örtrika granskogarna finns ett par orkideer, rariteter nämligen skogsfrun (*Epiogium aphyllium*), och nornan (*Calypso bulbosa*). Där finns också smällvedel (*Astragalus pendiflorus*) och på sjö- och älvstränder kan man hitta mandelpil (*Salicaceae triandra*), älvtolta (*Lactuca sibirica*) och klådris (*Myricaria germanica*). Den sistnämnda har samband med den norska atlantkusten och är rikligast på Indalsälvens stränder i Ragunda och Fors socken. På myrarna är den intressantaste växten dvärgtätört (*Pinguicula villosa*), men har vi kalkinslag kommer flera orkideer såsom (*Dactylorhiza tranunsteineri*), gucksko (*Cypripedium calceolus*), brudsporre (*Gymnadenia conopsea*), och en växt som jag gillar skarpt, myrbräcka (*Saxifraga hirculus*). Den är riklig på t.ex. Fågelmynnen vid Gäddtjärnarna strax väster om Håsjö järnvägsstation. I kanten av Gäddtjärnen kan man även hitta missne (*Calla palustris*) och kärrbräken (*Lastrea thelypteris*) på en av dess nordligaste förekomster.

Kalkinslaget kan ibland vara så stort att man får i stort sett samma flora som i siluområdet med t.ex. gräsull (*Eriophorum latifolium*), kärrull (*Eriophorum gracile*) och myrstarr (*Carex heleonastes*).

Siluområdet

Även i siluområdet är barrskogen den dominerande vegetationstypen men granen dominerar starkt. Där lövskog förekommer utgörs den av glasbjörk (*Betula pubescens*) precis som i urbergsområdet. Undervegetationen i skogssamhällena skiljer sig från urbergsområdet främst i ett större inslag av sydliga element men även i fråga om fjällväxter.

I ännu högre grad gäller detta extremrikkärren samt de våta ängarna med kraftigt kalkinslag. Det är just dessa kalkängar som dragit till sig botanisternas intresse. Där kan man hitta fjällväxter samt svartstarr (*Carve atrata*), lapptåg (*Juncus triglumis*), smalviva (*Primula stricta*), nätvide (*Salix reticulata*) och svarthö (*Bartsia alpina*), växande sida vid sida med sydliga element som ängsstarr (*Carex hostiana*), axag (*Schoenus ferrugineus*), flugblomster (*Ophrys insectifera*), majviva (*Primulaceae farinosa*). Knottblomster (*Malaxis monophylla*) är en

Fel! Okänt växelargument.

sällsynthet men blodnycklar (*Dactylorhiza incarnata*), är relativt vanlig. En viss naturtyp som är mycket intressant ur floristisk synpunkt är de torra kalkbackarna. Där blandar sig också fjällväxter med sydliga element. Man kan således hitta fjällgröe (*Poa alpina*), brunkulla (*Nigritella nigra*), fjällvedel (*Astragalus alpinus*) och fjällgentiana (*Gentianaceae nivalis*) tillsammans med *C. ornithoboda*, *C. digitata*¹, vildlin (*Linaceae catharticum*), rosettjungfrulin (*Polygalaceae amarella*), underviol (*Violaceae mirabilis*), gullviva (*Primula veris*) och slätterfibbla (*Hypochoeris maculata*). På sådana backar kan man även hitta klippbräcka (*Saxifraga adscendens*) och sandviol (*Viola rupenstris*).

I siluområdet förekommer *Epopactis palustris* och gulsippa (*Anemone ranunculoides*), som är intressant ur växtgeografisk synpunkt. Kärrknipprot (*Epipactis palustris*) lär endast finnas i As och gulsippan kring Bergsviken. Dessa förekomster har tolkats som relikförekomster från postglacial värmetid.

Fjällområdet.

Naturligtvis blir övergången till fjällvegetation succesiv och redan i de två tidigare behandlade områdena finns så mycket som 30% av Jämtlands fjällväxter.

När det gäller skogen talade vi ju tidigare om att barrskogen dominerade i de två tidigare behandlade områdena. I fjällområdet avtar skogsdominansen succesivt och granskogen förändrar karaktär ju längre mot höjderna vi kommer. Hur ser den ut?

Fjällbjörkskogen vidtar där granen slutar. På torrare näringsfattig mark bildas s.k. hedbjörkskog med torftig undervegetation. På fuktiga näringsrikare mark däremot utbildas något som kallas ängsbjörkskog där undervegetationen är rik. I Storlientrakten med sin höga nederbörd är den typen av vegetation väl utvecklad med s.k. högörtvegetation. Stormhatt och toltå tillsammans med några ormbunkar är de högsta men mjölke (*Epilobium angustifolium*),

¹ Se *C. digitata* i Krok.

Fel! Okänt växelargument.

smörboll (*trollius europaeus*), kung karls spira (*Pedicularis sceptrum-carolinum*), vänderot (*valeriana sambucifolia*), kärrfibbla (*Crepis paludosa*), och brudborste (*Cirsium helenioides*), blir också ovanligt höga. I den vegetationen förekommer även vitsippranunkels (*Ranunculus platanifolius*) och kvanne (*Angelica archangelica*) samt bl.a. gräsen hässlebrodd (*Milium effusum*) och lundelm (*Roegneria canina*).

När kalkhalten blir högre kan man hitta bl.a. brudsporre (*Gymnadenia conopsea*) och vippvedel (*Astagalus norvegica*).

Gränsen mot kalfjället går på 700-950 m. Förutom låglandsrisen får vi då speciella fjällris som riobär, mossljung (*Cassiope hypnoides*), krypljung (*Loiseluirea procumbens*), lappljung (*Phyllodoce coerulea*) och fjällgröna (*Diapensia lappunica*). Fjällglim (*Silene acaulis*) är något av ett mellanting.

På kalkrik mark utbildas den s.k. Dryasheden som fått sitt namn av fjällsippa (*Dryas octopetala*), som ofta dominerar. Men där finns en mängd andra växter som fröjdar ögat t.ex. de båda Kobresia-arterna, klippstarr (*Carex rupenstris*), nätvide (*Salix reticulata*) och purpurbräcka (*Saxifraga oppositifolia*). Dryasheden är som namnet anger av torrare typ.

På lite fuktigare mark får vi en ängsartad vegetation med bl.a. Fjällbräcken (*Athyrium alpestre*), fjälltimotej (*Phleum alpinum*), fjällsyra (*Oxyria digyna*), slätterblomma (*Parnassiceae palustris*), rosenrot (*Rhodiola rosea*), vårfingerört (*Potentilla crantzii*), fjällviol (*Viola biflora*) och gullbräcka (*Saxifraga aizoides*), fjällhavre (*Trisetum spicatum*), glansstarr (*Carex saxatilis*), stennarv (*Sagina saginoides*), fjällnörel (*Minuartia biflora*).

Där snösmältningen går långsamt brukar det utvecklas något som kallas snölegevegetation, som innehåller en del speciella växter. Där förekommer de små videarterna, dvärgsyra (*Koenigia islandica*), ett speciellt gräs *Phippsia concinna*, dvärgstarr (*Carex rufina*), lapparv (*Cerastium ceratiodes*), dvärgsmörblomma (*Ranunculus pygmaeus*), stjärnbräcka (*Saxifraga stelláris*), knoppbräcka (*Saxifraga cernua*), snöbräcka (*Saxifraga rivuláris*) och fjällbinke (*Erigeron uniflora*).

Nå, men isranunkel då (*Ranunculus glacialis*)? Jo den finns också här

Fel! Okänt växelargument.

och den går högst av alla blomväxter. Högt går också bågfryle (*Luzula arcuata*), fjällbräsma (*Cardamine bellidifolia*) och fjällbräcka (*Saxifraga nivalis*).

Om vi nu slutligen skall gradera Jämtlandsfjällen efter växtikedom kommer gränstrakterna mot Norge vid Frostviken främst tillsammans med trakterna kring Undersåker, Åre och Kall. Där finns växter som inte förekommer på andra ställen i Jämtland. I det förstnämnda området finns t.ex. klibbig fetknopp (*Sedum villosum*), lappgentiana (*Gentianella tenella*). I det senare isstarr (*Carex glacialis*), dvärgyxne (*Chamorchis alpina*), isdraba (*Draba nivalis*), lappfingerört (*Potentilla nivea*), isvedel (*Astragalus frigidus*).

Gemensamt har de Kobresia-arterna, fjälltåg (*Juncus articus*), skrednarv (*Arenaria norvegica*), fjällsmörblomma (*Ranunculus nivalis*) och fjällbrud (*Saxifraga cotyledon*).

Skandinaviens fjällväxter brukar indelas i fyra grupper:

1. Nordliga: lappkattfot (*Antennaria villifera*), svartbinka (*Erigeron humilis*), brandspira (*Pedicularis flammea*), fjällspira (*Pedicularis hirsuta*), kantljung (*Cassiopea tetragona*).
2. Sydliga: styvbräcka (*Saxifrage hieracifolia*)
3. Bicenetriska: Polarfryle (*Luzula confusa*), fjällklocka (*Campanula uniflora*), lapsk alpros (*Rhododéndron lapponicum*), alpdraba (*Draba fladnizensis*), brokstarr (*Carex biocolor*), sotstarr (*Carex misandra*).
4. Ubikvisita

Fel! Okänt växelargument.